

УДК 37.01:37.014.3:316.75

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.353834>

Володимир Лобков, студент III курсу бакалаврату
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9187-9280>

ПЕДАГОГІКА СВОБОДИ ТА НАДІЇ: АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ ПАУЛО ФРЕЙРЕ ДЛЯ ОСВІТИ XXI СТОЛІТТЯ

У статті розглядається актуальність трансформативної педагогіки Пауло Фрейре у сучасному світі. Здійснено аналіз критики "банківської моделі" освіти та окреслено її трансформацію в контексті освітніх парадигм, зорієнтованих на стандартизоване тестування та ринкові індикатори ефективності. Особливий акцент зроблено на концептах розвитку критичної свідомості, діалогічної взаємодії та "педагогіки надії", які розглядаються як методологічна відповідь на виклики соціального фаталізму та явища цифрового відчуження. Підкреслюється значення освіти як практики свободи, що формує громадянську позицію, етичну відповідальність і здатність до суспільних трансформацій у XXI столітті.

Ключові слова: трансформативна педагогіка; Пауло Фрейре; критична свідомість; педагогіка надії; діалогічна освіта; банківська модель освіти; цифрове відчуження.

Лім. 12.

Volodymyr Lobkov, Third Year Bachelor Student of the
Educational and Research Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Lviv Polytechnic National University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9187-9280>

PEDAGOGY OF FREEDOM AND HOPE: THE RELEVANCE OF PAULO FREIRE'S IDEAS FOR EDUCATION IN THE XXI CENTURY

This article highlights the contemporary relevance of Paulo Freire's transformative pedagogy and its potential to address the crises of modern education. The analysis highlights Freire's critique of the "banking model" of education, in which learners are treated as passive recipients of knowledge, and demonstrates how this model has been reshaped into market-oriented standards focused on standardized testing, efficiency metrics, and measurable outcomes. Such practices reproduce the logic of adaptation rather than transformation, preparing individuals as functional components of the labor market while neglecting civic responsibility and ethical engagement. Particular attention is devoted to the concepts of critical consciousness (*conscientização*), dialogical interaction, and the pedagogy of hope. These are presented as methodological responses to social fatalism, digital alienation, and the ideological pressures of neoliberalism. Freire's pedagogy of hope is interpreted not as naive optimism but as an ontological necessity, combining critical analysis of reality with praxis—concrete action aimed at social transformation. Hope, in this sense, becomes a collective project born in dialogue and solidarity, enabling individuals to perceive history not as a closed process but as an open field of possibilities. The article argues that Freire's philosophy represents a "pedagogy of the future," prioritizing humanity, ethics, and freedom over technical efficiency. It emphasizes that genuine innovation in education lies not in technological tools such as artificial intelligence per se, but in the preservation of human critical autonomy within the digital age. By reframing education as a practice of freedom, Freire's legacy provides a framework for resisting cultural silence, confronting systemic inequalities, and cultivating democratic participation. In conclusion, the study underscores that the crisis of education today is not a lack of technology but a lack of meaning. Freire's transformative pedagogy offers a living methodology of dignity and emancipation, urging educators and learners alike to ask: What kind of world are we building with our knowledge and actions today? This question situates education as both an ethical commitment and a political act, reaffirming its role as a pathway to freedom and social justice in the twenty-first century.

Keywords: transformative pedagogy; Paulo Freire; critical consciousness; pedagogy of hope; dialogical education; banking model of education; digital alienation.

Постановка проблеми. Сучасна освіта перебуває у стані глибоких трансформацій, спричинених глобалізаційними процесами, цифровою революцією та екологічними викликами. Традиційні моделі навчання, що ґрунтуються на передачі готових знань і відтворенні соціальних норм, дедалі більше виявляють свою обмеженість. Вони часто сприяють конформізму, закріплюють нерівність та відтворюють логіку домінування, яка суперечить демократичним ідеа-

лам. У цьому контексті постає потреба у новій педагогічній парадигмі, здатній поєднати освітній процес із культурним визволенням та формуванням критичної свідомості. Ідеї Пауло Фрейре, зокрема його концепція "педагогіки свободи" та "педагогіки надії", набувають особливої актуальності для XXI ст. Вони пропонують бачення освіти як діалогічного процесу, де учень і вчитель є рівноправними учасниками творення знань. Такий підхід дозволяє долати ієрархічні моделі навчання та фор-

мувати культуру співучасті, що є фундаментом демократичного суспільства. Проте сучасні виклики – цифрова нерівність, екологічна криза, культурна уніфікація – вимагають адаптації фрейрівських ідей до нових умов. Проблема полягає в тому, що освітні системи багатьох країн залишаються зорієнтованими на стандартизовані моделі успіху, які ігнорують локальний культурний контекст і часто нав'язують універсальні цінності, що веде до культурного пригноблення. Крім того, цифрові технології, які мають потенціал для демократизації знань, нерідко стають інструментом контролю та маніпуляцій. Це створює нові форми “банківської освіти”, де учні перетворюються на пасивних споживачів інформації, а не на активних суб'єктів пізнання. Таким чином, постає завдання критичного переосмислення ролі освіти у сучасному світі. Необхідно дослідити, яким чином педагогіка свободи та надії може стати відповіддю на виклики глобалізації, цифровізації та екологічної кризи. Важливо показати, що освіта не є нейтральною сферою, а завжди має політичний і культурний вимір. Саме тому актуальність ідей Пауло Фрейре полягає у їх здатності надати педагогам інструменти для формування критичної свідомості, розвитку діалогічної культури та виховання громадян, здатних до активної участі у трансформації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі останніх десятиліть ідеї Пауло Фрейре активно осмислюються в контексті сучасних освітніх трансформацій. Дослідники наголошують, що його концепція “педагогіки свободи” та “педагогіки надії” залишається актуальною для вирішення проблем, пов'язаних із нерівністю, культурним пригнобленням та кризою демократії. У працях вітчизняних та зарубіжних авторів простежується тенденція до інтеграції фрейрівського підходу у сферу критичної педагогіки, де освіта розглядається як інструмент суспільних змін і формування громадянської свідомості.

Так, В. Гайденко у статті “Філософія освіти в Бразилії: критична педагогіка Пауло Фрейре” значну увагу приділяє розвитку концепту критичної свідомості (*conscientização*), який у сучасних дослідженнях пов'язується з формуванням здатності учнів протистояти маніпуляціям та усвідомлювати соціальні й політичні механізми влади і підкреслює, що критична свідомість є необхідною умовою для демократизації освітнього процесу та виховання активного громадянина [1]. С. Ганаба у праці “Філософсько-освітні ідеї Пауло Фрейре в контексті модернізації історичної освіти” наголошує, що алгоритмічний контроль та інформаційні платформи можуть відтворювати нерівність і пригноблення, тому розвиток цифрової критичної грамотності стає ключовим завданням сучасної освіти. Цей окремий напрям досліджень стосується циф-

рової педагогіки, де ідеї Пауло Фрейре застосовуються для аналізу нових форм “банківської освіти”, що виникають у цифровому середовищі [2]. І. Турчин у своєму дослідженні “Програма поширення письменності Пауло Фрейре” аналізує унікальний внесок Пауло Фрейре у сферу навчання дорослих, який розглядає процес набуття грамотності як засіб емансипації. Його критична педагогіка виходить за межі традиційного засвоєння навичок читання й письма, наголошуючи на необхідності “читати світ” – тобто інтерпретувати соціальні та політичні реалії, у яких перебуває людина. Такий підхід спрямований на формування свідомості, що дозволяє дорослим не лише долати “культуру мовчання”, але й усвідомлювати власну роль як активних суб'єктів суспільних змін [6]. Важливим внеском у розвиток фрейрівської традиції є концепція екопедагогіки, яка розглядає взаємозв'язок між соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю. У публікації С. Torres “Paulo Freire and the Politics of Education” підкреслюється, що криза довкілля є наслідком тієї самої логіки домінування, проти якої виступав видатний мислитель, а отже, освіта має формувати “земне громадянство” та культуру планетарної відповідальності [11]. Таким чином, аналіз останніх досліджень свідчить про багатовимірність інтерпретацій спадщини Пауло Фрейре. Його ідеї знаходять застосування у сфері критичної педагогіки, цифрової освіти, екопедагогіки та культурної демократії, що підтверджує їхню актуальність для сучасних викликів.

Метою дослідження є аналіз актуальності ідей Пауло Фрейре для сучасної освіти, зокрема їхнього потенціалу у формуванні критичної свідомості та розвитку педагогіки свободи й надії. Дослідження спрямоване на виявлення можливостей адаптації фрейрівської концепції до культурних та соціальних викликів XXI ст., включно з глобалізацією, цифровізацією та екологічною кризою.

Виклад основного матеріалу. Актуальність “трансформативної педагогіки” у сучасному світі набуває нового, глибшого значення, оскільки фундаментальні суперечності, які Пауло Фрейре аналізував у середині XX ст., не зникли, а лише трансформувалися та адаптувалися до умов постіндустріального суспільства. Ідеї бразильського мислителя залишаються життєво необхідним інструментом для деконструкції сучасних освітніх криз. Ключовим об'єктом критики П. Фрейре була так звана “банківська концепція освіти”, де процес навчання зводиться до акту передачі “депозитів” знань від вчителя до учня. У цій моделі учень постає як пасивний об'єкт, порожня посуда, яку необхідно наповнити санкціонованою інформацією, що позбавляє його суб'єктності та здатності до критичного осмислення реальності. Хоча со-

годні ми рідко бачимо таку модель у її примітивному, диктаторському вигляді, та все ж зазначимо, що вона переродилася у формі неоліберальних освітніх стандартів. Сучасна орієнтація на стандартизоване тестування, жорсткі метрики ефективності та вимірювані результати (KPI) фактично відтворюють ту саму “банківську” логіку: освіта стає механічним процесом засвоєння алгоритмів для успішного складання іспитів, а не простором для розвитку критичної свідомості (conscientização) [8].

Пауло Фрейре стверджував, що така система консервує існуючий соціальний порядок, оскільки вона вчить людей адаптуватися до світу, а не перетворювати його. У сучасному контексті це проявляється в тому, що освіта часто готує “функціональних гвинтиків” для ринку праці, ігноруючи розвиток громадянської позиції та етичної відповідальності. В епоху алгоритмічного управління та “економіки уваги”, де маніпуляція масовою свідомістю стала повсякденністю, потреба у фрейрівській педагогіці є критичною як ніколи [9,12]. Дискримінація сьогодні не завжди виглядає як фізичний примус, а часто набуває форм цифрового відчуження, когнітивного замикання та прекарізації праці. У цьому сенсі “трансформативна педагогіка” пропонує методологію опору: вона закликає повернути людині право на “власне слово”, що означає здатність називати світ своїми іменами та діяти заради його вдосконалення. Важливо, що актуальність ідей П. Фрейре сьогодні виходить за межі класної кімнати. Його заклик до діалогу як основи визволення є прямою відповіддю на сучасну поляризацію суспільства. П. Фрейре наполягав, що діалог – це не просто ввічлива розмова, а спільний акт пізнання, де і вчитель, і учень стають дослідниками. У світі, де освіта все частіше стає товаром, а знання – інструментом домінування, повернення до гуманістичних засад П. Фрейре дозволяє переосмислити школу не як сервісний центр, а як осередок демократичної практики [10]. Важливо підкреслити, що “трансформативна педагогіка” – це не застигла доктрина, а живий процес “праксісу” (єдності теорії та дії). Таким чином, актуальність спадщини П. Фрейре полягає в її здатності демаскувати приховані механізми контролю в сучасних освітніх системах та запропонувати альтернативний шлях розвитку, де людина знову стає творцем своєї історії, а освіта – справжнім шляхом до свободи, незалежно від того, наскільки складним чи технологізованим стає навколишній світ [8].

Концепція освіти як інструменту визволення та демократії в роботах Пауло Фрейре ґрунтується на фундаментальному переосмисленні ролі знань у суспільних трансформаціях, що доречно адаптувати до викликів сучасності. Центральним елементом цієї ідеї є розвиток критичної свідомості (conscientização), який являє собою процес глибин-

ного розуміння соціокультурних та політичних протиріч, що формують життя людини. Варто підкреслити, що освіта в принципі не може бути нейтральною чи аполітичною. Будь-яка освітня практика або служить інструментом соціалізації та інтеграції молодих поколінь у логіку чинної системи, що часто веде до конформізму та прийняття нерівності як даності, або ж вона перетворюється на “практику свободи”. В останньому випадку освіта стає засобом, за допомогою якого чоловіки та жінки критично й творчо взаємодіють із реальністю та відкривають способи своєї участі у перетворенні світу [11, 287].

Видатний бразилійський мислитель стверджував, що ігнорування політичної природи освіти лише підігрує домінуючим силам, оскільки статус-кво завжди підтримується через пасивність освічених мас. Справжня демократизація суспільства за Паулом Фрейре починається з демократизації самого пізнавального процесу, де основою навчання виступає діалог; і це не технічний прийом чи просто дискусія в аудиторії, а екзистенційна необхідність. Це акт любові, смирення та віри в людину, який руйнує вертикальну ієрархію між тим, хто “знає” (вчитель), і тим, хто “не знає” (учень). У цій парадигмі вчитель перестає бути транслятором незаперечних істин і стає партнером учня у спільному дослідженні світу. Такий підхід радикально змінює структуру знань: вони більше не сприймаються як нерухома власність, яку передають у спадок, а як динамічний процес “постановки проблем” (problem-posing). Коли вчитель та учень разом досліджують реальність, то демистифікують її, виявляючи приховані механізми пригноблення та маніпуляції. Це створює ґрунт для справжньої демократії, адже громадянин, вихований у діалогічній системі здатний до самостійного аналізу та колективної дії [12, 181].

У сучасних умовах глобалізації та зростання авторитарних тенденцій діалогічна освіта відіграє роль важливого засобу запобігання та протидії маніпуляціям. Вона виховує суб’єкта, який розуміє свою історичну роль і не почувається безсилля перед “неминучістю” економічних чи соціальних процесів. Визволення через освіту – це перехід від стану “об’єкта”, над яким чиниться історія, до стану “суб’єкта”, який цю історію творить. Таким чином, визвольна педагогіка не обмежується стінами навчальних закладів; вона є політичним актом, спрямованим на подолання відчуження та побудову суспільства, де голос кожного має значення. Справжня освіта, за Фрейре, завжди є актом надії, який стверджує, що майбутнє не є наперед визначеним, а є простором можливостей, що реалізуються через свідому працю та критичне мислення вільних людей [11].

Сучасна інтерпретація ідей Пауло Фрейре, виходить далеко за межі класичного розуміння класо-

вого чи колоніального пригноблення, фокусуючись на нових, часто невидимих механізмах контролю в епоху глобалізації та цифрових технологій. Боротьба з новими формами пригноблення сьогодні розгортається на перетині технологічного прогресу та екологічної кризи. Цифрова нерівність – це не лише питання доступу до комп'ютерів чи інтернету, а насамперед питання когнітивної та політичної влади. У світі, де алгоритми визначають, яку інформацію ми отримуємо, виникає нова форма “банківської освіти”, де великі технологічні корпорації стають глобальними “вчителями”, що пасивно наповнюють свідомість користувачів вигідним їм контентом. Фрейрівський підхід у цьому контексті закликає до розвитку цифрової критичної грамотності: учні мають не просто вміти користуватися інструментами, а розуміти ідеологію коду, механізми збору даних та те, як цифрові платформи можуть як посилювати контроль, так і ставати простором для солідарності та звільнення [8].

Паралельно з цим вводиться поняття екопедагогіки як логічного продовження філософії Пауло Фрейре. Якщо раніше пригноблення розглядалося переважно у площині “людина-людина”, то сьогодні воно охоплює стосунки людства з природою. Аргументується, що хижацька експлуатація планети є результатом тієї самої логіки домінування, яку П. Фрейре намагався подолати в соціальній сфері. Екопедагогіка закликає до розширення критичної свідомості (*consscientização*) та масштабів планетарної відповідальності. Це означає усвідомлення того, що екологічна криза не є випадковістю, а є наслідком певної економічної моделі, яка пригнічує як бідні верстви населення, так і природні екосистеми. Освіта майбутнього, за Фрейре, має виховувати “земне громадянство”, де турбота про довкілля невіддільна від боротьби за соціальну справедливість. Таким чином, визволення сьогодні означає звільнення від споживацького мислення та фаталізму перед обличчям кліматичних змін. Крім того, у контексті глобалізації важливим є захист місцевих культур і знань від уніфікації. Глобальні освітні стандарти часто ігнорують локальний контекст, нав'язуючи універсальні моделі успіху, що фактично є формою культурного пригноблення. Фрейрівська ідея “діалогу культур” пропонує альтернативу: освіта має ґрунтуватися на повазі до автентичного досвіду громад, дозволяючи їм зберігати власну ідентичність у глобалізованому світі. Підсумовується, що боротьба з новими формами пригноблення вимагає від педагогів бути “інтелектуальними регуляторами”, які допомагають учням орієнтуватися між глобальними потоками інформації та локальними потребами, перетворюючи технології та знання на інструменти справжньої людської емансипації. Це робить спадщину Пауло Фрейре живою та динамічною силою, здатною адаптуватися до найскладніших викликів XXI ст. [3].

Одним з найважливіших концептів пізнього періоду творчості бразильського мислителя є “педагогіка надії”, що постає як критична альтернатива сучасному соціальному та політичному детермінізму. В епоху глобальних криз, зростання нерівності та відчуття безсилля перед обличчям системних проблем, ідеї Пауло Фрейре стають етичним орієнтиром. Фаталізм у сучасному світі часто маскується під “здоровий глузд” або “реалізм”, стверджуючи, що існуючий порядок речей є неминучим, а будь-які спроби докорінних змін – утопічними. Проте для П. Фрейре “надія” не була найвищим оптимізмом чи пасивним очікуванням кращих часів. Це “онтологічна потреба”, яка має бути поєднана з критичним аналізом реальності та конкретними діями. Можна стверджувати, що без надії ми стаємо пригніченими та нездатними до боротьби, але сама по собі надія без праксису (дії) є пустою. Саме тому педагоги сьогодні мають плекати в учнях “необхідну надію”, яка дозволяє бачити в історії не завершений процес, а простір можливостей, де кожне “сьогодні” є точкою опору та творення майбутнього [8].

Особлива увага приділяється тому, як “педагогіка надії” протистоїть “культурі тиші” та нав'язування освітньо-культурних моделей, що відображають неоліберальну логіку та зводять освіту до функції технічної підготовки кадрів. Поняття “надія” за Фрейре – це акт виклику і вона вимагає від викладача та учня виявлення “неперевіраних можливостей” (*untested feasibilities*) у ситуаціях, які здаються безвихідними. Це означає перехід від “свідомості, що пристосовується”, до “свідомості, що трансформує”. Це колективний проєкт: вона народжується в діалозі та солідарності, коли люди усвідомлюють, що вони не самотні у своєму прагненні до справедливості. “Педагогіка надії” вчить, що попри всі труднощі, людина залишається незавершеною істотою в незавершеному світі, а отже, історія завжди відкрита для нових сценаріїв. Її заклик – не просто мріяти про кращий світ, а “називати світ”, викривати несправедливість і діяти так, ніби наші зусилля мають вирішальне значення. Філософія Пауло Фрейре є “педагогікою майбутнього” саме тому, що вона ставить людяність, етику та свободу вище за технічну ефективність. “Педагогіка надії” – це активна позиція, яка перетворює відчай на рушійну силу змін. П. Фрейре залишив нам не готовий набір рецептів, а живу методологію боротьби за гідність, яка змушує кожного педагога та учня поставити собі питання: “Який світ ми будемо своїми знаннями та діями сьогодні?”. Саме ця здатність до саморефлексії та віра в трансформаційну силу освіти роблять Пауло Фрейре вічним сучасником для кожного, хто вірить у можливість справедливого майбутнього. Основна цінність полягає в тому, що визначний бразильський мислитель постає не як діяч минулого, а як

стратег майбутнього, чії ідеї залишаються актуальними для сучасної освіти [12].

Критичний аналіз показує, що сучасна криза освіти – це не брак технологій, а брак сенсів і поки освіта орієнтована на ринкові показники (тести, дипломи як товар), вона залишається “банківською”. Справжня інновація сьогодні – це не штучний інтелект сам по собі, а здатність людини зберігати критичну автономію в цифровому світі. Дослідження спонукає до “педагогічного праксису”: не просто вивчати теорію П. Фрейре, а діяти діалогічно, визнаючи в учневі рівноправного творця знань. Важливим аспектом сучасної інтерпретації спадщини Пауло Фрейре є її практичне застосування у сфері освіти. Трансформативна педагогіка сьогодні знаходить своє втілення у різних формах: від альтернативних шкіл та університетських програм до громадських освітніх ініціатив. У цих середовищах акцент робиться не на відтворенні готових знань, а на спільному їх творенні через діалог, критичне мислення та колективну дію. Такий підхід дозволяє учням і студентам відчувати себе не пасивними споживачами інформації, а активними суб’єктами, здатними впливати на соціальні процеси. Особливої актуальності набуває концепт “постановки проблем” (problem-posing education), який протиставляється “банківській моделі”. У сучасних умовах він може реалізовуватися через проектне навчання, міждисциплінарні дослідження та інтеграцію локальних соціальних проблем у навчальний процес. Це створює можливість для формування громадянської відповідальності та розвитку компетентностей, необхідних для життя у світі постійних змін [10].

Не менш важливим є застосування фрейрівської педагогіки у сфері цифрової освіти. В епоху інформаційних технологій учні мають навчитися не лише користуватися цифровими інструментами, а й критично осмислювати їхній вплив. Розвиток цифрової критичної грамотності стає ключовим завданням, адже саме вона дозволяє уникнути маніпуляцій, сегментованих інформаційних полів та когнітивного замикання. У цьому контексті педагогіка Пауло Фрейре пропонує методологію, яка допомагає перетворити цифрові платформи з інструментів контролю на простір солідарності та співтворчості. Варто також зазначити, що “педагогіка надії” має значний потенціал у сфері міжкультурної освіти. У глобалізованому світі, де культурна уніфікація часто призводить до втрати локальної ідентичності, діалог культур стає необхідною умовою збереження різноманіття. Освітні практики, побудовані на взаємній повазі та відкритості, сприяють формуванню “земного громадянства”, де турбота про довкілля та соціальну справедливість поєднуються з культурною самобутністю. Таким чином, актуальність трансформативної педагогіки у сучасному світі полягає не лише у критиці існуючих освітніх

моделей, а й у пропозиції конкретних шляхів їх оновлення. Вона відкриває перспективу для створення освіти, яка не просто готує кадри для ринку праці, а формує вільних, відповідальних і критично мислячих громадян, здатних творити майбутнє на засадах демократії, етики та солідарності [11].

У сучасному освітньому дискурсі дедалі більше усвідомлюється, що педагогіка не може бути зведена лише до технічних методик чи стандартизованих програм. Вона є культурним процесом, у якому формуються цінності, світогляд та соціальна відповідальність. Ідеї Пауло Фрейре нагадують нам, що освіта – це не нейтральний інструмент, а завжди політичний і культурний акт. Саме тому педагогіка свободи та надії має ключове значення для XXI ст.: вона пропонує альтернативу освітнім моделям, які відтворюють нерівність і конформізм. Фрейрівський підхід до освіти як до “практики свободи” відкриває нові горизонти для культурної педагогіки. Він наголошує, що знання не є статичним набором фактів, а формується у процесі діалогу, де кожен учасник освітнього процесу виступає співтворцем. Такий діалогічний підхід долає традиційну ієрархію між учителем і учнем, перетворюючи навчання на процес взаємного відкриття світу. З огляду на виклики глобалізації, дана проблема є надзвичайно актуальною, коли культурна уніфікація загрожує локальним ідентичностям. Освітній процес побудований на діалозі культур, сприяє збереженню різноманіття та водночас формує здатність до критичного мислення й солідарності. Культурна педагогіка свободи передбачає виховання критичної свідомості, яка дозволяє учням бачити приховані механізми влади й маніпуляції. Освіта в сучасних умовах виконує функцію не лише професійної підготовки, але й формування громадянської позиції. Вона виховує особу, готову до активної участі у процесах суспільної трансформації, що є ключовим чинником демократії. Таким чином, педагогіка Пауло Фрейре поєднує освітній процес із культурним визволенням, адже знання стають інструментом не пристосування, а зміни світу [8].

Сьогодні, коли цифрові технології та глобальні кризи створюють нові виклики, педагогіка свободи та надії набуває особливої ваги. Вона формує культуру відповідальності, де освіта не лише передає знання, а й виховує здатність критично осмислювати реальність, діяти творчо та солідарно. Це робить спадщину Пауло Фрейре не історичним реліктом, а живим ресурсом для побудови гуманістичної освіти XXI ст.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз ідей Пауло Фрейре засвідчує, що його концепція трансформативної педагогіки і “педагогіки надії” не функціонує лише як пам’ятка минулого, а виступає як практично орієнтована методологія та здатна відповідати на виклики сучасності. Вона пропонує альтернативу “банківській

моделі” освіти, яка й досі відтворюється у формі стандартизованих тестів, ринкових показників та технократичних підходів. Освіта, побудована на діалозі, критичній свідомості та солідарності, стає не лише інструментом професійної підготовки, а й простором формування громадянської позиції, етичної відповідальності та здатності до суспільних трансформацій. Фрейрівська педагогіка актуалізує питання свободи, людяності та гідності, наголошуючи, що справжня інновація полягає не у технологічних засобах, а у здатності людини зберігати критичну автономію в умовах цифрового світу. “Педагогіка надії” виступає як етичний орієнтир, що перетворює відчай на рушійну силу змін і відкриває простір для нових сценаріїв майбутнього. Таким чином, спадщина Пауло Фрейре є “педагогікою майбутнього”, яка ставить гуманістичні цінності вище за технічну ефективність і закликає до активної участі кожного у творенні справедливого суспільства. **Подальші наукові пошуки** у сфері трансформативної педагогіки можуть розгортатися у кількох напрямках: цифрова критична грамотність, а саме, дослідження того, як ідеї П. Фрейре можуть бути адаптовані до умов цифрової освіти, алгоритмічного управління та інформаційних стандартів. Екопедагогіка: аналіз взаємозв’язку між соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю в освітніх практиках. Міжкультурний діалог: вивчення можливостей застосування фрейрівської методології для збереження локальних культур у глобалізованому світі. Практика свободи у формальній та неформальній освіті: пошук моделей, які дозволяють поєднувати академічні стандарти з розвитком критичної свідомості та громадянської активності. “Педагогіка надії” як відповідь на соціальний песимізм: дослідження потенціалу освіти у вихованні свідомості, здатної до змін у контексті глобальних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайденок В. Філософія освіти в Бразилії: критична педагогіка Пауло Фрейре. *Філософія освіти*. 2006. № 2(4). С. 91–99.
2. Ганаба С. Філософсько-освітні ідеї Пауло Фрейре в контексті модернізації історичної освіти 2014. URL: http://science.kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/7/2014/pdf/pdi/3/2_4.pdf.
3. Дем’янчук О. Педагогіка пригноблених П. Фрейре. Київ: Юніверс. 2003. 168 с.
4. Єрмоленко А. Освіта як формування практичного розуму. Відповіді на запитання Ганни Крицької. *Філософія освіти*. 2009. № 1–2 (8). С. 39–58.
5. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. Київ: Книга. 2005. 528 с.
6. Турчин І. Програма поширення письменності Пауло Фрейре. *Педагогічні науки: зб. наук. пр. Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка*. 2017. Вип. 68. С. 169–175.
7. Турчин І. Джерельна база та історіографія дослідження життя і творчості Пауло Фрейре. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 2 (90). С. 3–6.
8. Elias John. Paulo Freire: Pedagogue of Liberation. Malabar: Krieger Publishing Company. 1994. 161 p.
9. Freire P. The politics of education: Culture, Power and Liberation / P. Freire. Massachusetts: Bergin and Garvey Publishers. 1985. 209 p.
10. Kennedy W.B. Conversation with Paulo Freire. *Religious Education*. 1984. № 79 (4). pp. 511–522.
11. Torres C.A. Paulo Freire and the Politics of Education. *International Journal of Educational Development*. 1990. Vol. 10(4). pp. 287–294.
12. Torres C.A. Paulo Freire as secretary of education in the municipality of Sao Paulo. *Comparative Education Review*. 1994. № 38 (2). pp. 181–214.

REFERENCES

1. Haydenko, V. (2006). *Filosofiya osvity v Brazyliyi: krytychna pedahohika Paulo Freire [Philosophy of education in Brazil: critical pedagogy of Paulo Freire]*. *Philosophy of education*. No. 2(4). pp. 91–99. [in Ukrainian].
2. Hanaba, S. (2014). *Filosofsko-osvitni ideyi Paulo Freire v konteksti modernizatsiyi istorychnoy osvity [Philosophical and educational ideas of Paulo Freire in the context of modernization of historical education]*. Available at: http://science.kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/7/2014/pdf/pdi/3/2_4.pdf. [in Ukrainian].
3. Demyanchuk, O. (2003). *Pedahohika pryhnohlenykh P. Freire [Pedagogy of the Oppressed P. Freire]*. Kyiv, 168 p. [in Ukrainian].
4. Yermolenko, A. (2009). *Osvita yak formuvannya praktychnoho rozumu [Education as the formation of practical reason. Answers to questions by Hanna Krytska]*. *Philosophy of Education*. No. 1–2 (8). pp. 39–58. [in Ukrainian].
5. Kremen, V. & Ilyin, V. (2005). *Filosofiya: mysliteli, ideyi, kontseptsiyi [Philosophy: thinkers, ideas, concepts]*. Kyiv, 528 p. [in Ukrainian].
6. Turchyn, I. (2017). *Prohrama poshyrennya pismennosti Paulo Freire [Paulo Freires Literacy Program]*. *Pedagogical Sciences: Collection of Scientific Proceedings of Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko*. No. 68. pp. 169–175. [in Ukrainian].
7. Turchyn, I. (2017). *Dzherelna baza ta istoriohafiya doslidzhennya zhyttya i tvorchosti Paulo Freire [Source base and historiography of the study of the life and work of Paulo Freire]*. *New pedagogical thought*. No. 2 (90). pp. 3–6. [in Ukrainian].
8. Elias John. (1994). *Paulo Freire: Pedagogue of Liberation*. Malabar: Krieger Publishing Company. 161 p. [in English].
9. Freire, P. (1985). *The politics of education: Culture, Power and Liberation*. Massachusetts: Bergin and Garvey Publishers. 209 p. [in English].
10. Kennedy, W.B. (1984). *Conversation with Paulo Freire*. *Religious Education*. No. 79 (4). pp. 511–522. [in English].
11. Torres, C.A. (1990). *Paulo Freire and the Politics of Education*. *International Journal of Educational Development*. Vol. 10(4). pp. 287–294. [in English].
12. Torres, C.A. (1994). *Paulo Freire as secretary of education in the municipality of Sao Paulo*. *Comparative Education Review*. No. 38 (2). pp. 181–214. [in English].

Стаття надійшла до редакції: 09.03.2026

Прийнято до друку: 18.05.2026

Опубліковано: 29.05.2026